

บทคัดย่อ

การสร้างและต่อรองความหมายของวัด กรณีศึกษาวัดปทุมคงคาและวัดไตรมิตร ทดลองใช้แนวคิด "พื้นที่ทางสังคม" (social space) ทำการวิเคราะห์ โดยศึกษาการใช้พื้นที่วัดในรูปแบบต่างๆ ภายใต้บริบทของเศรษฐกิจ การเมืองของรัฐ/สถาบันสงฆ์ และสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความหมายของวัด ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

การใช้พื้นที่วัดในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นการสร้างและต่อรองความหมายของวัดระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์และ คนในย่านวัด พบว่าความหมายที่กลุ่มคนเหล่านี้สร้างขึ้นมีส่วนที่หนุนเสริมกันคือ การจัดหารายได้เพื่อนำเงินมาบำรุงวัด โดยสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจบนพื้นที่ "สาธารณะ" ได้แก่ ลานวัด ส่วนที่ขัดแย้งกันคือ การพยายามสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจบนพื้นที่ที่มีนัยของ "ความศักดิ์สิทธิ์" จนทำให้พื้นที่ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นไม่ได้ ได้แก่ ที่พักสงฆ์ และฌาปนสถานของวัดปทุมคงคา

การใช้พื้นที่วัดทางการศึกษานั้นได้อิทธิพลมาจากคณะสงฆ์ที่มุ่งเน้นการศึกษาปริยัติธรรมสำหรับพระสงฆ์ สามเณร ในขณะที่พระสงฆ์ในวัดให้ความสำคัญกับการศึกษาในด้านอื่นๆ จึงเกิดกระบวนการต่อรองความหมายของวัดในฐานะพื้นที่ทางการศึกษาระหว่างคณะสงฆ์ เจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในวัด จนคลี่คลายมาสู่การประนีประนอมให้มีการศึกษาในรูปแบบอื่นได้ และใช้เกณฑ์การศึกษาด้านปริยัติธรรมมาเป็นเงื่อนไขบังคับ

การใช้พื้นที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา ในปัจจุบันมีนัยสำคัญต่อผู้คนในย่านวัดลดลง พระสงฆ์และฆราวาสที่ให้ความสำคัญกลุ่มหนึ่งได้ต่อรองความหมายของวันสำคัญทางศาสนากับผู้คนในย่านวัดด้วยการจัดงานวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้คนในย่านวัดที่เข้าร่วมงานกลับให้ความสำคัญเฉพาะ "พิธีกรรม" โดยไม่สนใจนัยเชิงศาสนา ส่วนวันสำคัญที่วัดสร้างขึ้น เป็นการสร้างความหมายของวัดร่วมกับคนนอกย่านวัด โดยพยายามสร้างความหมายเฉพาะด้านให้กับวัด อาทิ งานฉลองสมณศักดิ์เป็นการใช้พื้นที่วัดเพื่อเน้นย้ำความสำคัญของคณะสงฆ์ งานพุทธาภิเษกเป็นการใช้พื้นที่วัดที่มีนัยของธุรกิจ

โครงการปวยเสวนาการได้ใช้พื้นที่วัดจัดกิจกรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับผู้คนทั่วไปที่สนใจ ได้สร้างความหมายของวัดขึ้นมาใหม่ ให้เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบซึ่งเป็นกิจกรรมแบบใหม่ในพื้นที่วัด การต่อรองความหมายของวัดระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับพระสงฆ์ในวัดนำมาสู่การจัดการเรียนรู้ได้ในหลายรูปแบบแต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของวัดและไม่กระทบต่อคณะสงฆ์

พื้นที่วัดจึงมีความหมายที่หลากหลายผ่านการสร้างและต่อรองของกลุ่มคนต่างๆ ที่เข้ามาใช้พื้นที่วัด ความหมายบางด้านอาจถูกเน้นย้ำให้เด่นชัดขึ้นมาผ่านภาคปฏิบัติการที่เป็นการสืบทอด

หมาย แต่ไม่มีความหมายใดที่มีอำนาจเปิดเสรีเหนือความหมายอื่นๆ การต่อรองจะยังคงดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุด